

Introduktion

Der er faldet forholdsvis ro omkring Wikileaks siden den meget medieomtale af dens læk af hemmelige dokumenter og af dens leder Julian Assange i især 2010. At vi er kommet lidt på afstand af virvaret omkring organisationen, gør det muligt at reflektere nærmere omkring dens betydning og implikationer. Som den tyske filosof G.W.F. Hegel sagde, så flyver Minervas ugle først ud, når skumringen bryder frem, hvormed han mente, at filosofien og videnskaben først kan forstå et nyt historisk fænomen, når det er fuldt udfoldet og i bagklogskabens lys. Og det er netop, hvad POLITIK forsøger med dette temanummer, nemlig at forstå Wikileaks som et nyt historisk fænomen. Det er dog ikke givet, at Wikileaks eller den nydannelse, som organisationen sammen med andre lignende internetbaserede organisationer og medier udgør, er fuldt udfoldet. Redaktionens håb er, at der nu, fem et halvt år efter at Wikileaks registrerede sit domænenavn og offentliggjorde det første sæt af dokumenter (i henholdsvis oktober og december 2006), er faldet så meget ro omkring organisationen, at vi kan gå et stik dybere end de umiddelbare politiske reaktioner og journalistiske rapporter.

I sin egen selvforståelse er Wikileaks en organisation, som beskytter borgerne mod politiske ledere og andre magtfulde personers uetiske adfærd ved at lække hemmelige dokumenter til offentligheden. Som sådan kan Wikileaks ses som en del af den fjerde statsmagt, som oplyser borgerne, beskytter deres frihed og er med til at demokratisere samfundet. Et af de mest interessante forhold omkring Wikileaks er, at dens betydning tydeligvis ikke er begrænset til et enkelt lands interne anliggender, da lækkerne hovedsageligt og mest kontroversielt har været af diplomatiske hemmeligheder, særligt af amerikanske ambassadeindberetninger. Det er netop i afsløringen af "statshemmeligheder", at Wikileaks har været udsat

for den hårdeste kritik. Det var for eksempel på denne baggrund, at den amerikanske vicepræsident Joe Biden kaldte Assenge for en "high-tech terrorist". Men Wikileaks' frigivelse af diplomatiske hemmeligheder er også blevet sat i forbindelse med, hvad mange anser som positive verdenshistoriske begivenheder, så som det arabiske forår i 2011.

På baggrund af fremtrædende politikere og de gamle mediers voldsomme og ofte modsatrettede reaktioner på Wikileaks trænger en række spørgsmål sig på for nærmere undersøgelse. For det første må vi spørge, hvor nyt og anderledes Wikileaks egentlig er i forhold til traditionelle medier og andre organisationer: Er Wikileaks et fænomen, som grundlæggende forandrer mediebilledet og den fjerde statsmagt? For det andet er det interessant at spørge, hvor stor betydning Wikileaks' læk har haft. Har Wikileaks' offentliggørelse af hemmelige dokumenter påvirket relationerne mellem de lande, hvis diplomatiske hemmeligheder er blevet afsløret? Er der nogen konsekvenser for den måde, som diplomatiet bliver ført på, når der er en større fare for afsløringer af hemmelig kommunikation og fortrolige aftaler? Endelig kan vi stille det normative spørgsmål, om Wikileaks som et alternativt nyhedsmedie (hvis det er dét, det er) kan vurderes som et onde eller som et gode for internationale relationer og demokratiet. Kan Wikileaks spille en positiv rolle som en del af den fjerde statsmagt, eller er organisationen tværtimod en trussel imod "den ansvarlige presse"? Kan Wikileaks ses som en ny form for politiske bevægelse, der gennem sine afsløringer og trusler om afsløringer bidrager til en ny form for demokratisering? Er denne demokratisering én, som kan sprede principper om demokratisk legitimitet hinsides nationalstaten? Og hvis det sidste er tilfældet, hvad er da konsekvenserne for internationale relationer og diplomatiet?

Det er et ønske om at få svar på disse og relaterede spørgsmål, som har motiveret dette temanummer af POLITIK. Vi har samlet fire artikler, som behandler disse emner, men naturligvis ud fra forfatternes egne måder at se udfordringerne og stille spørgsmålene på. Den første temaartikel, som er skrevet af Yochai Benkler, fortæller historien om, hvordan Wikileaks opstod i 2006 og i begyndelsen blev modtaget forholdsvis positivt og blev optaget som en del af den fjerde statsmagt, for senere, fra 2010, at blive udsat for et "multi-system attack" fra både private og offentlige aktører. Benkler interesserer sig hovedsageligt for, hvilke forandringer opkomsten af internetbaserede nyhedsmedier som Wikileaks har for den fjerde statsmagts struktur og dens funktion i demokratiet. Han analyserer også forholdet mellem de gamle medier og de nye internetmedier. Benklers konklusion er, at Wikileaks og lignende internetmedier er en potentielt vigtig vagthund, som ville kunne bidrage til en vigtig demokratisering, men indtil videre har de gamle medier kæmpet imod integrationen af den netbaserede del af den fjerde statsmagt. Dét, vi kan håbe på i fremtiden, er et nyt samarbejde mellem de gamle massemedier og de nye netbaserede medier.

I den anden temaartikel gør tidligere direktør i Udenrigsministeriet Jørgen Ørstrøm Møller status over konsekvenserne af Wikileaks for moderne diplomati. Artiklen konkluderer, at statsræson fortsat er den drivende kraft bag staters udenrigspolitik. I forhold til de lækkede oplysninger vurderer Ørstrøm Møller ikke, at Wikileaks har afsløret særligt meget, som ikke var alment kendt i forvejen. Til gengæld har Wikileaks bekræftet, at en række statsledere – særligt i den arabiske verden – har en tendens til at tale med to tunger over for henholdsvis amerikanske diplomater og deres respektive befolkninger. Derudover vidner Wikileaks om et enormt diplomatisk maskineri i USA, der har forladt sig alt for meget på kvantitativ indhentning af data på bekostning af det kvalitativt orienterede diplomati, der analyserer og vurderer udsagn frem for at indberette ordret. Særligt interessant viser Wikileaks, at internettet og de sociale medier har muliggjort en ny og mere direkte form for græsrodsdiplomati uden om nationale ledere. Samtidig muliggør en intensiv dækning af de sociale medier en langt bedre forståelse af den indenrigspolitiske kontekst i fremmede lande. Eksempelvis kan den betydelige overvågning af sociale medier i Egypten have medført, at den amerikanske regering opgav støtten til dens mangeårige allierede Hosni Mubarak, idet det stod klart, at den folkelige modstand mod ham var så stor, at han måtte falde før eller siden.

I artiklen "WikiRevolution?" diskuterer James Der Derian det overordnede spørgsmål, om Wikileaks har forandret verden og mere specifikt, om organisationen har ændret den måde, man fører krig og diplomati på.

Artiklen giver ikke et ensidigt svar på spørgsmålet, men bemærker bl.a., at Wikileaks har forandret verden i den udstrækning, at verden er blevet en simultankrøl effekt af internettet. Sandheden er ikke længere fikseret af nationalstaten, men bliver stærk påvirket af globale medier. Der Derian laver desuden en historisk reference til den russiske kommunist Leon Trotskys ide om, at afskaffelsen af hemmeligt diplomati er forudsætningen for en demokratisk udenrigspolitik – en ide, som også den amerikanske præsident Woodrow Wilsons tilsluttede sig. Der Derian peger i slutningen af artiklen på, at Wikileaks i sig selv ikke bør opfattes som revolutionerende, men at organisationen kan ses som et fænomen, der signalerer en ny epoke, hvor hemmeligholdelse af diplomatiske dokumenter ikke længere er et statsprærogativ, men et fænomen, der i takt med udbredelsen af kvantecomputere, muliggør en langt højere grad af gennemsigtighed. Derfor er den epoke, Wikileaks indvarsler, også en epoke, der har potentialet til at indfri Trotskys vision om en fuldt gennemsigtig og demokratisk udenrigspolitik.

I den sidste temaartikel argumenterer Casper Mølck og Malte Frøslee Ibsen for, at Wikileaks har et overset demokratisk potentiale. Artiklen tager udgangspunkt i den nyere Frankfurterskoles samtidsdiagnose, som hævder, at vi lever i en æra domineret af økonomiske og bureaukratiske systemer, der opererer i relativ isolation fra demokratisk opmærksomhed. I de senere år er disse systemer blevet globaliserede og mere og mere løsrevet fra demokratisk kontrol, da den politiske offentlighed stadig hovedsageligt er national. I denne situation er dét, der er behov for en globalisering af borgernes politiske bevidsthed, som kan balancere økonomiske aktører og de udøvende magters (regeringer, bureaukrater og diplomaters) dominans på den overnationale scene. Mølck og Frøslee Ibsen argumenterer på denne baggrund for, at vi skal byde Wikileaks velkommen, da den kan bidrage til globaliseringen af borgernes politiske bevidsthed og dermed har potentiale til at åbne op for en tiltrængt demokratisk kritik af og kan rette et "ontologisk slag" mod den globale økonomiske og bureaukratiske symbiose.

Uden for tema bringer vi to artikler. Lasse Ring Christensen, Kurt Houlberg og Ole Helby Petersen tager i deres artikel udgangspunkt i, at udlicitering og andre privatiseringsinitiativer har været på dagsordenen siden Schlüter-regeringens moderniseringsprogram i 1983 og er en vigtig af New Public Management-bølgen. I dag er der betydelige forskelle i de danske kommuners anvendelse af private leverandører i opgaveløsningen. Hvordan kan disse forskellige forklares? Artiklen søger at besvare dette spørgsmål gennem en kritisk gennemgang af den politologiske litteratur om emnet.

I den anden artikel uden for tema spørger Malthe Munkøe, hvilke elementer i det danske politiske system

der kan forklare dets stabilitet. Der er mange grunde til, at man skulle forvente ustabilitet og kaos i et politisk system, hvor politiske beslutninger tages kollektivt ved flertalsafgørelse. Disse grunde er studeret i den såkaldte social choice forskning. Munkøe redegør for de grunde, som social choice-forskningen har fremført for, at man skulle forvente kaos i et politisk system og analyserer på denne baggrund, hvilke institutioner og normer i det danske politiske system, der modvirker denne tendens.

Nummeret rundes af med to boganmeldelser om henholdsvis brugen af eksperimenter i statskundskaben og om, hvorvidt muslimer er noget særligt.

*Christian F. Rostbøll,
Simon Gravers Jacobsen
og Kristian Walther*
Temaredeaktører